

Infància i pobresa

ESCRITS PER DEBATRE, OPINAR I ACTUAR

VULL SER UN INFANT "NORMAL"

Palau Macaya

Obra Social "la Caixa"

VULL SER UN INFANT “NORMAL”

1	Descobrir com viuen l'atenció	3
2	Sóc normal perquè em tracten amb normalitat	4
3	Normal i normalitzadora	5
4	No és normal si no és oportuna i universal	6
5	Recursos que són pal de paller de la inclusió o font d'exclusió	7

La pobresa, tot i ser en aquests moments una mena de pandèmia, no és una malaltia que pateixen els adults i que s'encomana als infants. No estan malats de pobresa ni pateixen trastorns que se'n derivin. L'hem definit contínuament com una situació o un context empobrits, privats, que empobreixen el món dels infants. És a dir, que priven d'oportunitats i poden generar malestars. També hem afirmat que, tot i la pobresa en la qual han de viure, habitualment aconseguen ser feliços, poden construir les seves felicitats. Per això, la nostra preocupació principal, en ocupar-nos de la pobresa i la infància, el nostre neguit principal no és descriure com estan sinó descobrir de què privem injustament i quins danys evitables produïm.

1 Descobrir com viuen l'atenció

Entre les privacions i els danys també estan **les respostes**. Sabem que no s'hi val qualsevol resposta. Per això ens hem interrogat sobre les respostes que veritablement poden compensar i sobre les que poden afegir dificultats o noves mancances. Contínuament ens preguntem si les respostes, les atencions, les ajudes, són adequades o inadequades.

Però no n'hi ha prou. Més enllà de la bondat i l'eficiència de les respostes hem de pensar sempre, en primer lloc, com se sentirà l'infant, l'adolescent. Cerquem les maneres d'estar al seu costat sent útils, sense que senti, pensi o experimenti que l'ajudem perquè és portador de problemes, sense que de l'atenció dedueixi que no pot ser un infant més entre altres infants.

Mirem d'evitar que la pobresa que pateix o les respostes que rep l'estigmatitzin. Sabem que una manera de mirar amb ulls d'infant és intentar descobrir les vivències de normalitat (allò que conformava abans la seva vida o defineix la de la majoria dels companys) que l'infant es resisteix a abandonar. Amb una expressió poc exacta (tot i ser polisèmica i contradictòria no en trobem una de millor), mirem d'actuar deixant clar que tenen dret a respostes "normalitzades"

Ens preguntem sobre aquelles maneres d'estar al costat de l'infant o adolescent sent útils, sense que senti, pensi o experimenti que és portador de problemes, que no pot ser un infant més entre altres infants.

i “normalitzadores” a les seves necessitats, als seus malestars. No s’hi valen els arguments adults que justifiquen les intervencions dient que actuen pel seu bé.

2 Sóc normal perquè em tracten amb normalitat

La vivència de “normalitat” per a un infant està especialment associada a la quotidianitat, a allò que va succeint cada dia i li permet tenir experiències vitals significatives similars a les que van tenint els seus companys. Igualment, les experiències estranyes, els patiments (els que cada existència té d’inevitables o els que aporta la pobresa), seran viscuts dins de la normalitat si hi pot trobar explicacions (si els adults amb les seves atencions l’ajuden a trobar-les). Es converteixen en maltractament, en patiment excessiu si esdevenen absurdes, inexplicables, desequilibradores, generadores de caos.

Amb la introducció de la idea de normalitat també associada a les respostes volem dir, en primer lloc, que un infant viu com a normal (com a no estrany) qualsevol atenció que es produeix en un context en el qual ha d’estar, on ha d’anar, on està o va una immensa majoria dels seus companys (en allò que podríem definir com a “espai natural de la infància” en cada moment). Per això podem dir, per exemple, que les respostes que es donin a l’escola tenen més probabilitat de ser viscudes amb normalitat i sense una contradicció especial. Menjar en un menjador escolar, amb una pluralitat d’infants que hi acudeixen, no li plateja cap altra dificultat que la batalla comuna de no voler menjar el que no li agrada. Anar a menjar on només mengen els pobres li calma la gana mentre va covant la vivència de ser estrany. Una vivència que els adults hem imposat prenent ocupat-nos de la seva nutrició sense pensar en els efectes del com ho fem.

L'experiència de normalitat està associada a la quotidianitat, a allò que va succeint cada dia i li permet tenir experiències vitals significatives similars a les que van tenint els seus companys.

3 Normal i normalitzadora

La idea de resposta normalitzada té a veure amb la vivència de tenir una determinada necessitat (portar llapis de colors a classe) i ser satisfeta d'una manera similar per a tota la classe, sense que apareguin les diferències en funció dels diners de la família (estar en una classe que té material compartit i poder anar a la secretaria a demanar-lo per al grup quan s'acaba). Satisfer la necessitat infantil de voler fer un dibuix ben fet no depèn que la mare hagi tingut diners aquella setmana. És una resposta que es dóna en un entorn normal (no ha d'anar a cercar un xec per a material escolar) i que normalitza ja que reforça les vivències comunes i compartides.

La idea de "normalitzar" amb la resposta considera que, quan un infant necessita ajuda (per exemple, la mare no sap com ajudar-me a fer deures), no l'obliguem primer a reconèixer que té problemes o que forma part d'una categoria de subjectes amb dificultats singulars (com que la mare treballa i no ha estudiat a ningú no li importa si l'escola em va bé). Per exemple, normalitzem amb les respostes a les necessitats escolars si el taller de deures que organitza l'escola està pensat dins del programa de relacions escola-família, per a totes les famílies. No es tracta d'organitzar el suport escolar per a les famílies pobres. Si s'organitza una tutoria entre iguals, tenir un company que m'ajuda a llegir, perquè el meu pare sap llegir molt poc, no ha de suposar sentir que el meu pare no em podrà ajudar en res. Puc sentir-me bé si el meu pare, com tots, sempre sap quelcom que els meus companys i jo desconeixem i pot venir a explicar-ho.

En algunes de les experiències no escolars d'atenció a la petita infància i les seves famílies (amb carències i dificultats) hem pogut comprovar com era necessari que els infants trobessin una paraula del seu món per designar el recurs al qual anaven: "anem a la casa de les joguines". Van a un lloc en el qual poden fer el que necessiten (jugar) mentre la mare prepara sopar i parla amb altres mares. Però, com que aquesta és una casa singular (no és exactament com l'espai familiar dels seus amics), necessiten normalitzar-lo, valorar-lo d'una manera bàsica: poder

La idea de resposta normalitzada té a veure amb la vivència de tenir una determinada necessitat, per exemple escolar, i ser satisfeta d'una manera similar per a tota la classe.

convidar els seus amics a jugar-hi, a “la caseta”. Normalitza les seves vides jugar i, alhora, poder compartir el seu entorn de joc, veient com als amics els agrada.

4 No és normal si no és oportuna i universal

Les respostes als empobriments dels entorns infantils no poden escapar als períodes evolutius, ja que la normalitat té a veure amb l'oportunitat. Això vol dir que cada etapa té unes necessitats infantils especialment significatives que de cap manera no haurien de ser afectades per la pobresa familiar i, alhora, que les respostes han de ser oportunes (en el seu moment) i adequades. El petit nadó necessita sentir la vinculació i la seguretat afectiva i això vol dir que hem de facilitar bolquers, per exemple, però enmig d'un programa destinat a fer que la jove mare o el jove pare construeixin vivències d'afecte mentre el canvien amb cura.

Que les respostes no estiguin fixades i predeterminades ajuda a fer que un infant no es visqui a si mateix com a diferent. No és atès perquè algú ha fet abans un diagnòstic o ha avaluat una necessitat que els subjectes han de reconèixer. En una possible visió d'infant: “Per aconseguir el que necessitem a casa la mare va a un banc d'aliments”, “Com que de vegades m'enrabió em porten a un metge estrany”, etc. En la versió de la mare, seria: “Jo pateixo però ningú no se'n refia”, “Em demanen comprovants de renda a cada pas”...

Si en un territori les respostes són múltiples i els professionals segueixen una mínima lògica de treball en xarxa, l'infant es podrà sentir millor (“Avui hem anat a uns grans magatzems”, “La Núria de la ludoteca m'ha ajudat a no sentir-me trist”). Normalitzar vol dir no prefixar una via única de resposta per a cada necessitat i, encara menys, fixar-les singularment per als “infants pobres”.

Normalitzar vol dir no prefixar una via única de resposta per a cada necessitat i, encara menys, fixar-les singularment per als “infants pobres”.

5 Recursos que són pal de paller de la inclusió o font d'exclusió

Tornem a l'exemple de l'escola. En la mesura que anar a escola és un dret i una pràctica universal representa una de les institucions amb més **potencial normalitzador**. Moltes de les respostes que es donin en el seu entorn poden ser viscudes com a normals i generar normalització vital. Però això, com hem comentat en altres textos, té dos inconvenients significatius que s'han de superar en les respostes. En primer lloc, l'escola ha de ser un espai obert de col·laboració entre professionals del territori, com també ser escola fora de les aules. En segon lloc, l'escola ha de garantir un funcionament normalitzador i integrador per a tothom, ha de ser **l'escola de la diversitat** (també social).

Mirat des de la pròpia història dels infants i adolescents també sabem que bona part de la integració de les experiències vitals satisfactòries que poden obtenir en altres recursos i serveis passen a integrar-se perquè la seva vida funciona bé a l'escola. L'escola pot ser el lloc en el qual se sentin nens o on veuen acollides les incerteses adolescents.

Hi ha experiències d'èxit en les quals els equips d'atenció social primària atenen les famílies a l'escola en lloc de ser enviades per la directora a les oficines de l'ajuntament a demanar una beca menjador. Fer que els adolescents s'impliquin a l'hora de transformar el seu barri empobrit resulta més fàcil si el dinamitzador juvenil pot treballar a les aules. Un institut pot fer una planificació d'aprenentatge diversificat (també per als que tenen una família empobrida) si construeix una proposta d'activitats i recursos a partir de les ofertes del seu entorn.

En tot cas, aquesta lògica d'institució que es pot viure com a referència de normalitat queda trencada quan en un territori no se segueix un pla compartit amb altres recursos i professionals (ocupar-se de la pobresa d'un barri necessita un pla d'entorn). Un exemple de no tenir en compte la realitat ha estat la implantació dels horaris compactats, només al matí, als instituts. Les tardes no són iguals per a tot

Una institució no pot ser viscuda com a referència de normalitat si en un territori no se segueix un pla compartit amb altres recursos i professionals (ocupar-se de la pobresa d'un barri necessita un pla d'entorn).

l'alumnat i l'orfanat educativa és molt més probable entre les famílies en situació de pobresa. D'aquesta manera, en alguns territoris s'han posat en marxa respostes complementàries destinades inevitablement als escolars pobres (des d'uns altres menjadors fins a reforços escolars atípics). L'escola ho podia fer (algunes ho fan) però no ha volgut ser, primer de tot, un recurs flexible que té en compte les adolescències del territori.

Tanmateix, l'escola en crisi sotmesa a les crisis de la pobresa és una institució amb una gran facilitat per segregar i estigmatitzar grups d'alumnes que, per mecanismes diversos, es van situant fora de la cultura escolar i de la seva lògica acadèmica. No serà estrany que les respostes a la pobresa que pateix el seu alumnat estiguin situades fora dels seus murs.

Per acabar de complicar la seva situació, fins i tot les escoles que volen ser integradores, normalitzadores, es troben soles davant del patiment. Han de recórrer a noves i velles filantropies per poder ajudar qui de cap altra manera sol ser ajudat i està cada dia a l'aula. No es pot oblidar que quan les respostes es donen de manera normalitzada i acollidora, a partir de propostes de les administracions públiques (que no poden desresponsabilitzar-se), s'evita que la família pobra passi de voler exercir un dret a ser demandant de caritat.

*Normalitza exigir un dret.
Estigmatitza ser objecte de caritat.*

El projecte **Reflexions: La pobresa amb ulls d'infant** és una iniciativa del Palau Macaya i CaixaProinfància

Organització: Palau Macaya

Direcció científica: Jaume Funes

Redacció: Jaume Funes a partir de les reflexions i debats dels seminaris "La pobresa amb ulls d'infant", coordinats per **Anna-Bel Carbonell, Marta Comas, Josep Torrico i Jordi Bernabeu**, que també han fet les seves aportacions a les redaccions finals.

Aquests agrupen temàticament i de manera lliure idees aportades per una seixantena de professionals, al llarg de vint-i-cinc trobades de debat. Igualment resumeixen idees de les recerques i informes sobre pobresa infantil apareguts en els últims dos anys.